

alternatim elevans atque deponens, gravi labore fullones absolvit : et si jocularè quidpiam licet interserere seriis, peccati eorum **1308** poenas absolvit. Deus bone, quanta pauperibus tuis procuras solatia, ne abundantiore tristitia absorbeantur ! quanta poenitentibus poenae alleviamenta dispensas, ne laboris violentia nonnunquam fortassis opprimantur ! Nam quot equorum dorsa frangeret, quot hominum fatigaret brachia labor, a quo nos sine labore amnis ille gratiosus absolvit, etiam cum sine ipso nec indumentum nobis pararetur, nec alimentum ? Ipse vero nobiscum participatur, nec aliud de labore suo, quo laborat sub sole, mercedis expectat, quam ut, cum omnia diligenter perfecit, liber permittetur abire. Tot ergo volubiles rotas rotatu rapido circumducens, sic spumeus exit, ut ipse quasi molli, et mollior fieri videatur.

Excipitur dehinc a domo coriaria, ubi conficiendis his quae ad fratrum calcamenta sunt necessaria, operosam exhibet sedulitatem. Deinde minutatim se, et per membra multa distribuens, singulas officinas, officioso discursu perscrutatur, ubique diligenter inquirens quid quo ipsius ministerio opus habeat ; coquendis, cribrandis, vertendis, terendis, rigandis, lavandis, molendis, molliendis, suum sine contradictione praestans obsequium. Postremo, ne quid ei desit ad ullam gratiam, et ne ipsius quaaversum imperfecta sint opera, asportans immunditias, omnia post se munda relinquit. Et jam peracto strenue propter quod venerat, rapida celeritate festinat ad fluvium, ut vice Claræ-Vallis agens ei gratias pro universis beneficiis suis, salutationi ejus resalutatione condigna respondeat ; statimque refundens ei aquas quas nobis transfuderat, sic de duobus efficit unum ut nullum appareat unionis vestigium ; et quem discessu suo tenuem et pigrum fecerat mistus ei morantem praecipitat.

Sed quia eum loco suo restituumus, redeamus ad rivulos, quos post nos reliquimus. qui derivati a fluvio, passivis per prata vagantur excursibus, ut inebrient terram et infundant eam, et germinare eam faciant : ne cum verna temperie terra praegnans in partum solvitur, renascentia gramina humoris inopia marcescant ; nec opus habeant mendicatis nubium guttulis irrigari, sufficienter cognati fluminis fota beneficio. Hi rivuli, vel potius sulci post peractum officium, fluvio qui eos emovuerat, absorbentur, et jam totus simul Alba collectus, prono decursu per devexa festinat. Sed quia jam eum longius conduximus, et ipse, secundum Salomonem, ad locum suum revertitur (*Eccle. 1, 7*), revertamur et nos unde digressi sumus, et diffusam prati planitiem succincto sermone transiliamus.

Multum habet locus ille amenitatis, multum quod mentes fessas allevet, luctusque solvat anxios, multum quod quaerentes Dominum ad devotionem accendat, et supernae dulcedinis ad quam suspiramus admoveat, dum ridens terrae facies multiplici colore, vernanti pictura oculos pascit, et suaveolentem

naribus spirat odorem. Sed et dum video florem, dum sentio floris odorem, historias veterum memorant mihi prata dierum. Nam cum odoris delicias haurio, occurrit animo fragantiam vestimentorum patriarchae Jacob, suaveolentiae agri pleni fuisse assimilant. Dumque oculos colore reficio, hanc recordor speciem purpureae Salomonis fuisse praelatam, qui in omni gloria sua liliorum agri decorem equiparare non potuit, cum tamen nec ars ipsius sapientiae, nec potentiae deesset materia : et sic, dum foris fruor ministerio, non parum latenti delector mysterio. Hoc ergo pratum intercurrentis fluvii fovetur irriguo, et ad humorem ejus mittit radices suas : ideo non timebit cum venerit aestus. In longum autem tanto tractu distenditur, ut cum tonsum vellus gramineum sol in fenum torruerit, bis denis diebus conventum lassare sufficiat. Nec tamen solis monachis labor ille relinquitur : sed cum monachis tam Conversorum, donatorum, quam conductitorum innumerosa multitudo desectas colligit herbas, et tonsam raro pectine humum.

Hoc pratum inter se duae grangiae dividunt, quibus Alba ad dirimendam litem aequus arbiter et mentor accedit, qui suam cuique partem in funiculo distributionis assignans, se ipsum litem facit, quem altera ad invadendam **1309** alterius partem transire non audeat. Grangias has non Conversorum esse habitacula, sed claustra monachorum crederes, nisi vel juga boum, vel aratra, vel instrumenta alia rusticianis apta laboribus, habitatores suos proderent, et nisi quod in eis libri non explicantur. Nam quantum ad aedificia spectat, ea magno monachorum conventui diceret et situ convenire, et decere venustate, et capacitate sufficere.

In parte prati, quae est muro contigua, de campo solido factus est lacus liquidus : ubi prius aestuans operarius, fenum falce secabat acuta, ibi frater aquarius sedens mobili per lubricam liquentis campi planitiem equo vectus ligneo, levem ramum pro calcariis habet, quo cursum urgeat, et pro freno quo flectat. Explicatur rete sub undis quo implicetur pisciculus, et parantur ei escae quibus libenter vescitur, sed latet hamus in illis quo capitur incautus. Quo exemplo docemur spernere voluptates : quia nocet empta dolore voluptas ; cujus tristes esse exitus nemo nescire permittitur, nisi qui vel non peccavit, vel non bene de peccato poenituit. Longe autem faciat Deus a nobis delectationem, secus cujus introitum mors posita est : quae secundum sapientis descriptionem, « apum par volantium, ubi grata mella « fudit, fugit, et nimis tenaci ferit icta corda morsu » (*159*). » Laci ambitus per altum ripae marginem cernit vimineis ligatur radicibus, ne undae alluenti cedat terra fatiscens. Praeterfluenti rivo lacus hic pascitur, qui vix sexies senis pedibus sejunctus, per meatus exiles infundit ei aquas quibus alatur, et ipsas quoque eadem exilitate refundit. Unde et sic

(159) Boetius.

in eodem statu permanet, ut nec major sit influentibus, nec effluentibus minor : quia eadem mensurat et recipit, et rejicit eas.

Sed dum per plana cursu feror volatili, dum anhelus in arduis ilia duco, vel purpuream prati superficie manu ipsius Sapientiae pictam, vel comata arboribus montium juga describo, arguit me ingratitude fons ille dulcissimus saepenumero mihi bibitus, et bene quidem meritis de me, sed a me male remuneratus. Objicit mihi cum exprobratione, quod saepe extinguenda siti mea servierit, quod se meis non solum manibus, sed et pedibus lavandis humiliaverit, quod multa mihi impenderit humanitatis ac benignitatis officia : bono merito, mercedere mala me respondisse ; se in locorum catalogo locum ultimum, et pene nec ultimum fuisse sortitum, cui tamen pro sui reverentia primus deberetur. Et vere diffiteri nequeo sero me ipsius meminisse, quando ante ipsum alicujus memini. Verum ipse per decursus et discursus subterraneos tacite labens, ita ut

nec leni murmure transitus ejus valeat deprehendi, instar aquarum Siloe, quae cum silentio vadunt, quasi prodi metueret, ubique caput suum cooperit, et sui declinat aspectus. Quidni crederem velle taceri, quem video non nisi sub tecto velle videri ? Hic ergo fons (quod boni fontis esse fertur indicium) ex opposito solis orientis oritur, ita ut aestivo solstitio roseam rutilantis aurorae faciem ex adverso salutet. Tugurio, vel, ut majori reverentia dicam, tabernaculo parvo et pulchro cooperitur et clauditur, ne undecunque sordes admittat. Ubi eum mons evomit, vallis deglutit : et in loco quo oritur, eodem quasi moritur, quin et sepelitur. Sed ne expectes signum Jonae prophetae, ut tribus diebus et tribus noctibus delitescat absconditus : statim ad mille passus intra claustrum monasterii, quasi de corde terrae resuscitatus progreditur, et quodammodo redivivus apparet, visui tantum et usui fratrum se offerens, ne cum aliis quam cum sanctis sors illius amodo sit futura.

GAUFRIDI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS IV (160)

SERMO (161) IN ANNIVERSARIO OBITUS S. BERNARDI.

1. Quam dulcis hodie, dilectissimi filii, paterna debet esse memoria quam amabilis, quam acceptabilis, quam jucunda, quam celebris ! Cum enim sit pretiosa in conspectu Domini mors servi ejus ; nullatenus **1310** est negligenda mortalibus, nec sepelienda tanti viri memoria negligentiae tumulo, nec oblivionis est tumulanda sepulcro. Amplectendum in omnibus, et per omnia nomen sanctum, magnifica ejus opera audientibus, verba legentibus, considerantibus fructum. Nec decet illos corporeum ejus obitum oblivisci, qui ipsius vitam noverunt spiritualem ; quam devota Deo, quam pura sibi, quam fuerit utilis et fructuosa quamplurimis. Verumtamen dulcior satis, et longe eis debet esse jucundior hodierna memoria, qui inserti in illius tam bonae olivae pinguedine, etiam nunc ab ipsa sancta radice portantur. Super omnes autem dulcissima ejus et omnimodis debet esse devota, qui memoriam abundantiae suavitatis, quam aliquando gustaverunt, et ruminant, et eructant, dum recolunt et referunt aliis, quae de illo Dei homine viderunt, et audierunt, et manus illorum forte contrectaverunt. Ejusmodi enim secum loquuntur, et de iis pronuntiant universi quod, de beato Elia quidam Sapiens aiebat : *Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia tua demorati sunt* (*Eccle. XLVIII, 14*). Caeterum, in omni veterum jucunditate captanda nobis utilitas, et quaerendus in omnibus devotionis affectus, salutis fructus, aedificationis effectus. Paupertas siquidem nostra refici magis eget,

quam delectari : et si non desipit, escas potius quam delicias quaerit.

2. Et sane utrasque in hac sancta et fructuosa arbore, si pie quaerimus, invenimus. Hoc enim lignum primo quidem plantatum secus decursus aquarum, fructum suum dedit in tempore suo. Sed jam nunc, ut alibi transplantatum est secus aquas, nec aliquem desinit facere fructum. Vivunt adhuc in nobis exempla conversationis ejus, et frequentantur eloquia oris ejus, orationum ejus suffragia sacra non desinunt. Legimus de filiis Israel, quod *servierunt Domino cunctis diebus Josue, et seniorum, qui noverant omnia opera Domini quae fecerat in Israel* (*Josue XXIV 31*). Utinam longo vivat tempore hujus beati Patris generatio, quam praesentialiter per Evangelium genuit ipse, et saepius parturivit ! Utinam ejus vestigia sic sequatur, ne (quod absit !) adversus eam secutura posteritas causas habeat querelarum, quod declinantes cito a via vitae, quae ostensa est eis, nec ipsi intraverint nec permiserint nos deinceps introire sequaces ! Hoc enim erat, quod a vobis assumendus, studiosè monebat. Et nunc quoque, ni fallor, imo qui non fallor, paterna desiderat charitate, ut, secundum illud Apostoli, *quemadmodum accepistis ab eo quomodo oporteat vos ambulare et placere Deo per omnia, sic et ambuletis, ut abundetis magis* (*I Thess. IV, 1*). Nimirum sollicitus erat propter illud forsitan Moysi sancti terribile verbum quod legerat, ne forte dicendum aliquibus videretur : *Adhuc vivente*

(160) De eo vide in observat ad lib. III Vitae S. Bernardi.

(161) Habitus anno 1163, uti colligitur ex num. 5.

me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis, cum mortuus fuero? (Deut. xxxi, 27.) Nec minus, ut vereor, apostolica eum verba movebant, quod intraturos forte prænosceret post dicessum suum in discipulorum ovilia lupos graves (Act. xx, 29). Utinam ergo nobis ille in perpetuum vivat, nec aliquando moriatur! Utinam nunquam discedat, sed firmiter teneatur nec aliquando dimittat! Utinam noster ille inveniatur Abbas, et vos filii ejus; vester ille pastor, et vos oves pascuæ ejus! Nos enim, ut ipsi scitis, non propter nos, sed propter illum qui dilexit nos, hodie sedemus, quod cavere ante omnia volueritis, ne surrexisse videretur in nobis qui ignoraret Joseph (Exod. i, 8).

3. Et nunc, charissimi, quæ videntur in nobis, temporalia sunt, et continuo transitura: non sic autem quæ in illo credimus, etiam videmus. Invisibilem itaque, tanquam videntes æmulemur et veneremur, in omnibus observantes præcepta ejus, consilia et exempla optantes, etiam et orantes. Utimur interim commemoratione, temporali congratulamur officio, perpetuo lætamur aspectu. Nunquid enim vel modo, sicut videre eum non meremur, sic ab eo ipsi etiam non videmur? Absit a nobis, fratres, absit, ut tale aliquid vel tenuiter suspicemur! Quam multa Vir sanctus, etiam, dum in carne vixit, vidit in spiritu? quanta etiam longe positus comperit? quam multa quoque futura prænovit, atque prænuntiavit? Scio hominem, quem divini sermonis homo cum aliis quidem non paucis ipse piscatus, in cellam **1311** Novitorium, ubi plures eo tempore juxta legis Dominicæ sanctionem, primitiarum manipuli frangebantur, et torrebantur, induxit. Interim causa exstitit, sicut frequens illum trahebat necessitas, tam suorum, quam totius Ecclesiæ Dei, ut egressus a monasterio per dies aliquot Pater sanctus absens, sed corpore solo, non corde, nec efficaci providentia spiritus, sed præsentia carnis infirma. Regressus denique de via, tirones Domini sui confestim visitat, quos ad militiam ejus (si bene meminì) circiter octoginta armis spiritualibus (162) instruebat. Quibus salutatis, non multa locutus, unum illorum nomine evocans, aiebat: « Noveris quia, postquam me non vidisti, ipse te vidi, et quidem moestum nimis, ac vehementer afflictum, et cum tibi pacem, cupidus pacis osculum darem, lacrymis tuis ipse permadui. » Hæc ait, et proprius illum accedere jubens, sua illa piissima dignatione osculatus ac magnifice consolatus est eum. Nec mirum quod mira facilitate, mira celeritate nubem illam radius ille dissolvit; siquidem non jam illa visio fuerat. Nam in multa ante præventum benedictione dulcedinis, post ejusdem beati Patris egressum, gravissima quædam occupaverat ea tempestate tentatio, et propemodum vehemens absorberat mœror. Sed gemina quædam sacrorum

(162) Vide lib. V, Vitæ, num. 5.

gratia labiorum in verbo veritatis, et in osculo charitatis confestim tristitiam depulit, reddidit lætitiæ salutarem.

4. Et nunc, fratres, quis dabit capiti nostro aquas lacrymarum, fontes oculis nostris? Suspiremus lumen, suspiremus, charissimi, suspiremus ad Dominum, donec arenti nostræ terræ utrumque adjiciatur irriguum: deducant oculi nostri divisiones aquarum, si forte in illum pluant paternæ elementæ sinum, si forte etiam nunc ad filiorum fletus pateram madeat pectus. Quem enim velut in cunis adhuc infantilibus vagientis parvuli causa non latuit, quando longe positus, et afflictus tribulationem perceperit, et tristitiam noverit, lacrymas senserit: quid putatis, quanto certius nunc nostra omnia percipit, omnia novit, omnia sentit? Aut quomodo singulis quibusque, cum apparuerit adhuc, si sine ulla hæsitatione viderimus eum: et utinam gaudeat cor nostrum, et gaudium nostrum nemo tollat a nobis, quomodo, inquam, singulos amplectetur, singulos alloquetur, singulis indicabit, « Quia ego tibi, cum nescires, in illa tunc necessitate adfui, illos audivi gemitus, illos conatus adjuvi, illas vidi lacrymas, suspiria illa suscepisti? » In qua tamen nimirum expectatione ipsos, quos Vir sanctus adhuc in carne degens spiritualiter educavit, primos convenit, et non solos: utrumque enim eadem de se ipsa Veritas ait: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis* (Luc. x, 23); et: *Beati qui non viderunt, et crediderunt* (Joan. xx, 29).

5. Nonnullis etiam Pater sanctus, num in carne eum non viderunt, benignum sese in spiritu exhibuit patrem, tulit opem, abstulit tentationem, attulit consolationem. Nam ex lavacro sacri corporis ejus, cum ex more ei post transitum debitas exhiberemus exsequias, fratres quidam in remotissimas orbis partes deportaverunt; et, sicut eorundem certa relatione didicimus, cum jam decimus annus transierit (an. 1163), non tantum aqua illa usque modo manet omnimodis illibata, sed eandem obtinet et gratiam quæcunque fuerit superfusa. Cum enim pluribus jam ad remedia postulantiibus de eodem sacro liquore donaverint (nam et eum multis opem tulisse confirmant), impleto tamen sæpius aqua altera vasculo, talis permanet usque hodie, qualis prima fuerat die. Atque utinam in perpetuum in ejusdem beati Patris congregatione probetur, quod in liquore fieri perhibetur, ut nec color optimus in exteriori conversatione nec sapor in cœlesti intentione, nec odor in opinione mutetur; sed eidem gratiæ in qua Vir sanctus exstitit, quidquid infunditis conformetur. Neque nunc ipsius proposuimus narrare virtutes, sed ad ejus æmulationem et reverentiam vestras, quantum possumus, erigere mentes. Quem nimirum, etsi corporaliter jam non videtis, spiritualiter quæ de illo dilectionis vestræ corda meditantur, adjuvabunt sensus nostri conatus; et quidquid sermoni meo expedire difficile est, vestra sibi pectora propriis cogitationibus eloquentur. Scriptura quodam loco **1312**

continet. *Sapientia in exitu cernitur*, hoc est dicere: Sapientis conversatio in consummationis fine laudatur, Unde et in alio loco; *Ne laudes, inquit, hominem in vita sua; et iterum; Ante mortem ne laudaveris quemquam* (Eccli. xi.30): tanquam diceret, Lauda post mortem. Viventis enim laudibus laudato locus vanæ exultationis offertur, et laudari maxime nota assentationis affigitur.

6. Multis enim modis utile est laudare defunctum. Primum, quia dum abest cui gratificari laudatione possumus, necesse est ut ad largitorem gratiæ Deum laus tota referatur. Deinde, quia sola virtutis admiratio residet, ubi suspicio assentationis aufertur. Defuncti itaque in sancta congregatione fidelium laus prolata plena est ædificationis, jactantia vacuat merito; in hoc quoque eum, qui laudatur, accusans, quod plures sua laude proficiunt. Nec vereor ne nimis forsitan favorabiliter de eo me loqui credatur, quia præterquam nihil non inferius dici suis virtutibus potest, nemo est qui illum non suum computet, suum senserit, suumque crediderit. Non tamen ego ingenii fiducia, neque fretus eloquio, ad attingendum tanti Viri vitam manum mitto: quam si quis præcæ eloquentiæ auctor attingeret, non solum nihil facundia ornaret, sed victus materiæ mole succumberet, Vester me amor provocat, vester affectus de illo aliquid loquendi fiduciam subministrat. Animabi tur ipsius, ut credimus, merito sermo, quamvis repentis ingenii; et quod jacet verbis, elevabitur rebus et effusa in illum charitate vestrorum pectorum condietur.

7. Est illud votum omnibus oratoriæ disciplinæ, quorum laudandum susceperunt vitam, patriam prius et originem prædicare, ut quod in propriis virtutibus deest, in patrum gloria præcessisse videatur. Nos autem in Christo omnes unum sumus, et fastidium est nobilitatis, inter Dei famulos computari: nec addere quidquam nobis ad dignitatem hanc originis terrenæ decus, nisi contemptu suo potest. Nemo in cœlis clarior, quam qui repudiato patrum stemmate, elegit sola Christi paternitate censerì. Prætermitto itaque commemorata avita illius sæcularium honorum insignia et familiæ suæ nobilitatem majori generositate pectoris fastiditam, nec placuisse illum sibi de supervacuis suorum honoribus, qui per amorem veritatis jam suos non optabat. Ad illud potius meus sermo festinat, quam dulcissima infantia, quam modesta pueritia, quam gravis adolescentia fuerit, quam omnes ætatum gradus supra virtutem transcenderit, majorque semper inventus sit, ut prorsus divino quodam pædagogio educatum putem. In traverat enim gratia sua omnium sensus; et cum eum Christus sibi assumeret, terram (al. tamen) in suis omnibus certatim mundus tenebat. Alios dulcedo sua alligaverat, alios collegii blandimentum devinxerat, alios juvenum exercitus admiratio sæcularium virtutum tenebat. Quot illi jura prioris gratiæ fuerant, tota conversione vinculis retrahebatur. Commune quoddam decus præripi omnes timebant. Et vere quis

unquam illum habitus non quasi proprius accepit? Quos aliquando amictus non ornavit? Itaque velut splendidissimam gemmam et commune omnium decus sibi simul putabant eripi, neque immutanda hæc omnia et reformanda in melius, ut vidimus, sed quasi moritura credebant. Nec immerito eum sæcularis gloria sibi a Christo præripi timebat, quem inter reliquos ornatissimum invenit, velut unicum amplectebatur.

8. Verum fastidiebat adolescens, quo grandævi delectabantur, tali se semper adhortatione compellans: « Delectat hæc vita, sed decipit. Alia in ecclesiis præcepta recitantur; alia ibi in auribus mandata sonuerunt. Illic modestia, continentia, et pudor traditur: hic luxuria effrenata mittitur. Illic ad æternum regnum Christus invitat: hic diabolus ad temporale sollicitat. Omne quod in mundo est, vanitas et concupiscentia oculorum. Et mundus transit et concupiscentia ejus: qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum (I Joan. ii, 16, 17), sicut et ipse in æternum. Festinemus erui ab his laqueis, dum adhuc minus tenemur. Diu alligata tardius solvuntur. Facilius est tenera vellere, quam robusta succidere. In monte salvam fac animam tuam, ne forte apprehendant te mala conversationis istius. Cito serpit voluptatis venenum. Servanda **1313** est Christo pro Christi gratia sumpta libertas. Alii aurum argentumque mirantur: dominantur, ut video, metalla dominantibus. Prædia atque mancipia non sine animi sui captivitate possideant alii, honoribus gaudeant, et honori in se divinæ imaginis præferant. Mihi satis est mancipium non esse vitiorum; mihi salus, gaudium; mihi in virtutibus, voluptas; mihi thesaurus sit. pensabit mihi gaudia mœroribus: dabit et in hac vita, disciplinæ studio oblectari, et ornari, et inter hæc dignum fieri cœlestibus regnis. » Nec longas talis meditatio moras pertulit, sed illico in flammam conversionis nutrita hujusmodi fomentis scintilla perrumpit. Jugum Dominicæ servitutis subdita cervice suscipiens, jugum libertatis excussit, intelligens summum esse captivitatis genus licentiam juventutis. Transferretur ad nitorem mentis vestium splendor; cervicis lacteæ decus palliis rigentibus occupatur; transit lætitia in gravitatem: membrorum vigor animi vigore mutatur. Virtus corporis in virtutem spiritus migrat: pallescit jejunio speciosa facies; et prius succi, fit plena gravitatis. Et quid plura? totus de alio alius ostenditur. Assistit tironi suo Dominus, et consolatur: nec dissimulat germanos suos in collegium suscitare, qui exemplo ejus vocati ad conversionem, sicut collegio illum, ita et virtute comitati sunt.

9. Hinc jam inter illos certamina gratuita propositi [al. proposita], cujus mens ad pietatem mollior, cujus esset cibus durior, cujus sermo blandior, cujus amictus asperior; quis loqui rarius, quis rare crebrius posset; quem minus moveret injuria, quem magis misericordia; quis daret promptius quod sibi detraxisset; cui in ore rarior mundus,

cui frequentior Christus: quis in illa sublimitate virtutum sibimetipsi minor videretur; et quo magis merito ascenderet, hoc magis compunctione decresceret. Jam quæ illorum gravitas, quæ simul maturitas, quam rara feminarum visitatio, etiam proximarum, et quæ inter tot virtutes totius vanitatis fuga! Industria horum electis Dei templum excitatur, apta monachorum tecta consurgunt, ubi angelica ab illis vita in terris ducebatur, in multa patientia, in vigiliis, in jejuniis, in scientia, in longanimitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei. Interea amor in illum omnium crescebat, multiplicabatur, disseminabatur, et fama in ulteriora quæque ferebatur. Tota erga illum patria obsequii amore et honore certabat. Payebat ille interea gloriam suam; et honorem bonæ conversationis longe lateque diffusum licet ad Dei laudem referret, sibi tamen vanitatis periculum metuebat inferre: percepisse se in vita sua mercedem putabat. Certatim jam illi omnis regio quærentes Deum dirigebat: hunc expetiit quisquis Christum desideravit: plane Christum, qui hunc expetiit, invenit. Illic enim totus ille vigebat. Pectus suum quasi præcelsam arcem et splendidissimum templum incederat. Illic castitas, sanctitas, fides, sapientia, et virtus habitavit: ibi iustitia fulsit et veritas. Itaque velut effusis ulnis, patentibusque brachiis in amplexum suum omnes, hoc est, in amorem Christi invitabat. Omnes undique ad illum certatim confluebant. Etenim quæ adhuc terra, quæ natio in monasterio illius cives suos non habet? Quem ille rabidum non mitigavit? quoties de immanibus belluis quam mites fecit columbas? quam amarus interdum movit et Christi dulcedine aspersit; et quorum gravitas sibimetipsis pœnalis fuerat, eorum postmodum gratia oblectamento omnibus erat? Degustata denique boni suavitate, non poterant non magis odisse quanta [fort. quod autea] fuerant. Nam velut educti in novam lucem, anti-quum illum diu insidentium errorum carcerem detestabantur.

10. Pulsa est per orationes ipsius varia pestis animorum. Amaritudo, asperitas, et rabies locum dabant libertati, quam Christus obtulerat: et delectabat requies post longam et gravem Pharaonicam servitutem. Stupenda et admirabilis permutatio? Non circæo, ut aiunt, poculo ex hominibus feras, sed ex feris homines Christi, tanquam dulcissimum poculum ipso ministrante, faciebat. Quid enim non obtineret illa instantia cum alacritate conjuncta? Aut qui lapides non in Abrahæ filios verterentur (Matth. iii, 9), ubi tanta in 1314 exspoliendis mentibus officina virtutum? Si minus hominem ad salutem suis exhortationibus promoverit, Deum oratione constringeret. Omnium enim ille passiones suas credidit, et tanquam suas flevit, et profectus laboresque omnium computavit suos, sciens gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Simul et virtutes, et vitia omnium in me-

riti sui cumulum transferebat. Sicut enim virtus ad virtutem excitat: ita miseratio miseris impensa sanctificat, Metit ergo in singulis plus quam singuli sibi. Singulorum enim salus summam illi gloriam struit. Impiger, festinans, infatigabilis perseverat, prout uniuscujusque mores naturamque conspexerat. Hunc secreto, hunc palam; hunc se-verus, hunc blandus aggreditur, et ad castigandi inmutationem, ipsam plerumque faciem castigationis immutat. Inde illud erat, quod non facile quemquam tantum vel amari vidimus, vel timeri. Ita enim duos hos affectus unoquoque suorum collocabat, ut amor suus dilecti metum, et timor disciplinae amorem introduceret.

11. Incredibile est quantæ illi curæ fuerit, ne quem tristitia affligeret, ne cogitatio singularis urgeret; quam facile perspexerit quid quemque vexarit quam singulorum mentes gestarit: quantæ præterea pietatis dispensatione provideret, ne quem nimii labores gravarent, ut quis nimia quiete torperet; ipsos, si dici potest, singulorum fratrum somnos pio pensavit affectu. Valentes corpore a desidia semper discutiens, ferventes spiritu cogebat ad requiem. Omnium vires, omnium animos, omnium stomachos instinctu, ut credo, Dei noverat, vere servus omnium factus per Jesum Christum. Mirandum est quomodo unus tot simul officia compleverit: tam varia infirmitate præsertim vexatus, fortissimos quosque et recenti adhuc comensatione pervalidos in jejuniis, vigiliisque, impar viribus, pari lege comitatus est. Infirmos ipse infirmior visitans, refrigerium animarum simul providit et corporum; et ne cuiquam minus fuisset impensum, animo semper recurrerebat. « Hic alget, hic cogitat, illi labor gravis est, huic esca non congruit, ille ab alio læsus est. Grave quod hic intulit, non minus grave quod iste sensit injuriam. Grandi instantia opus est, ut offensa gratiam consequatur: et hic sibi illatam contumeliam, aut nullam, aut levem putet; hic autem se gravissimam intulisse suspiret. « Hæc illi jugis opera, jugis intentio erat, levigare omnibus jugum Christi et quidquid diabolus inie-cisset, avertere; discusso culparum nubilo gratiarum serena revocare; amorem Christi et proximorum amando inserere; et mentes omnium tanquam suum pectus innovare gaudio, et ad Christi desiderium tanquam primo conversionis die inar-descere,

12. Hinc illud erat, quod omnis congregatio cupida servitutis, ad nomen ipsius ex diversis terrarum partibus collecta, tam moribus quam linguis dissona, in illius conspirabat amorem. Omnes domini, omnes patrem vocabant, in illo sibi patrem, ac propinquos et omnia simul reddita computantes. Didiceraat omnes, ipso sibi compatiante, dolores illius suos comportare [fort. computare]: ut sicut sol cæli faciem, pro sua aut obscuritate, aut serenitate vestit; ita congregatio illa cœlum sitiens, et coelestibus studiis mancipata, ab ipso

vel nubila, vel serenitatem mentium quasi a speculari in Christo sole susceperet, ipsoque congruo congrueret, inspiranti revelaret. Hinc illa erat, et adhuc suis orationibus permanet diffusa in monasterio Spiritus sancti gratia, tanti doctoris exemplo et admissione firmata, et in variis charismatum donis, et humilitate, et mansuetudine, et charitate non ficta: et una capitis gloria in diversitate membrorum. Magna illi inter hæc erga advenas et hospites cura: in squalore eremi, suo conspectu delicias ministrabat, tunc primum agnitos tanquam dudum suos, cum tanto gaudio et alacritate suscipiens tanquam adoptasset. Nullius pene angustiae ad ipsum pervenerunt, quæ ultra ipsum protenderentur, et non in ipso metam reperirent. Certatim ad ipsum undique litterarum officia perlata sunt. Quibus ille quam novis affatibus variata reddebat, quam gravia, quam blanda, quam dulcia! Quis non se beatam 1315 domum, beata scrinia credidit? Sermo ex ore ipsius tam meditato, tantum in scriptis illius salutis, tantum dulcedinis fuit, ut non scriniis aut armariis, sed arca patula conderentur. Inde est, quod plurimi ea scripta sensibus ferunt, et ad testimonium amoris sui libentissime proferunt. Denique quis unquam tantos sibi amicorum præsentium alligavit affectus, quantos qui se diligere, avidissime desiderarent, habuerit ignotos?

13. Interea ego, dum multimodam ejus in omnes gratiam memoro, in me infinitam curam prætermitto: quæ utinam mihi non minus in Christo salutis attulerit, quam inter vos amoris! Nam profusa illius in omnes charitas (quod sine invidia dixerim, quantam in me adjecerat; et leve illud Christi jugum quanto mihi levius blandimentis suis fecerat? Aluit primum lacte, postea vero potavit etiam profusio illo, quod in se erat, celestis sapientiæ. Atque utinam tantum angustiae spiritus mei, recepissent, quantum ille studebat infundere! Præparasset me profecto vobis, et desiderio vestro dignum dedisset, successorem sibi idoneum erudisset. Sed non facile, senseratis [fort. sentiretis], quantum amisistis boni, si redintegratum vobis bonum vestrum fuisset. Pius Dominus, qui stimulando animos vestros ad dilectionem parvitas meæ, dedit ne ad sepulcro illius abessem, illud etiam vobis orantibus donet, ne a viis illius longe recedam; sed quidquid illum egisse cognovero, sine exploratione aut disceptatione factorum agere festinem.

14. Interea ego, dilectissimi, perstringens potius cuncta quam referens de solertissimo Patre vestro, ea quæ erant vobis nota, replicavi. Vidistis enim, dilectissimi, illam sollicitudinis vigilantiam, illud disciplinae studium, illas pietatis lacrymas, illam jugem ac perpetuam mentis serenitatem, ejus testimonium vultus immutabilis erat. Vidistis illam latitudinem charitatis, quæ tanta in illo fuit, ut non immerito, si charitas ipsa exprimenda esset, in vultum hujus potissimum pingi debere vultu videretur. Quis unquam illum sufficienter vidisse sibi

visus est? Cui non loco omnium affectuum fuit? Quis ita mistam hilaritate disciplinam propinavit? Quem non cum ipsius, qui corripiebatur, voluptate correxit? Quando lætitia illius lascive quidquam redolens? quando tristitia non salubris? Quis eum non altiorem invenit, quam prius viderat? Semper in summitate virtutum positus, semper quo crescere posset invenit. Jam vero sub exhortatione ipsius quis anxius non dolorem suum sprexit? Quis feris moribus non insaniam exsecratus est? Quis lascivus luxuriam suam non detestatus est? Quid plura? Omnibus omnia, ut Apostolus ait, factus (I Cor. ix, 22), communis omnium medicina erat. Nullam pene gratiam non in se tam plenam habuit, ut ipsam specialiter excolere et possidere tanquam unicam putaretur. Non facile quidquam tam forti pectore exhorruit. Inter quælibet aspera et diu tolerata tormenta nec optavit improbe mortem, nec expavit. Nam quem vivere inter quælibet gravia in Christi servitute non piguit, ad novam vitam per communem illam novæ vitæ januam transire non timuit, præmeditata illi ultima hominum necessitas.

15. Jam eum quæ circa vos sunt audire et videre nullatenus dubitatis. Nimirum ipse est, qui prima die, qua felicissimum istud cum Domino foedus iniit et vovit sacræ conversationis, nec dum posito habitu sæculari, in fratris latere nondum infixam lanceam vidit (163), et post dies circiter quindecim infigendi locum vulneris digito demonstravit. Nunc autem corruptibilibus exoneratus exuviis, corporalibus vinculis absolutus, terrenis eductus a tenebris, mundano de carcere erutus, ex his potissimum, quæ ad suorum necessitates pertinent filiorum, aliquid ignorare credatur? Non est ista sollicitudo carnalis, nec spiritualis et æstimanda paternitas in carnis resolutione dissolvi. Sane etiam nunc audire debet a filiis, audire debet e tumulto, qui auditus olim est in utero materno. Unde etiam celebranda cognoscitur in multa benedictione ejus memoria post decessum, cujus magnifice commendata est sanctitas etiam ante ortum. Sicut enim novit qui sunt ejus Dominus, et novit utique quos elegit a principio: sic 1316 etiam sua quibusque tempora et momenta constituit, quibus æternæ suæ dilectionis, vel ipsis, vel de ipsis innotescat arcanum. Cumque alios in pueritia alios in juventute, alios in senectute vocaverit: nonnullos tamen, sed paucos, velut quodam privilegio gratiæ specialis in benedictione præveniens, imo præripiens, necdum natos, quales essent, quibus voluit signis et indicis declaravit.

16. Sic electi sui et prædilecti hanc venerabilem matrem, adhuc felicissimo onere gravidam, insolita visione perterruit, sed interpretatione ejusdem consolatus est visionis. Cum enim nobili foret gravida foetu, somnium vidit quod Religioso (163). Vid. lib. i; Vitæ, cap. 3.